IL-BIDWI

FOLJU MAĦRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Editur, C. Zammit-Marmarà M.B.E.

Nru. 38 — IL-ĦAMIS, L-1 TA' ĠUNJU, 1944. — Nru. 38

GĦALL-ĦAQQ

(L-Editur)

FIL-1942, waqt it-tiem assedju kbir ta' Malta, id-Dipartiment tal-Biedja messu d-dmir illi jmexxi l-produzzjoni tal-pajjiż bħala l-aħħar tama biex il-poplu ta' dawn il-Gżejjer jiskansa l-imblokk li kienu għamlu l-egħdewwa tagħna. Dmir kbir u diffiċli! Il-provvisti ta' dawn il-Gżejjer kienu żgħar, u min jiekol minnhom kien hawn għadd wisq kbir. Aktarx li ħadd f'Malta u Għawdex dak iż-żmien ma fehem il-posizzjoni kerha li konna ninsabu fiha. Id-Dipartiment tal-Biedja kellu joqtol bosta annimali, u kellu jitlob u wkoll jirrekwisizzjona l-qamħ tal-bdiewa f'mument meta r-razzjon tal-ħobż tagħhom kien sa jiċkien u jsir kwart u nofs kuljum!!

Id-Dipartiment tal-Biedja għamel dak kollu li seta' jagħmel bniedem tad-dinja biex isalva dawn il-Gżejjer. Ta' dan ma kellux ħaġ'oħra għajr uċuħ koroh u ħars biċ-ċiera. Iżda l-poplu kien jinħtieġ, jiġi mitmugħ mill-ftit li kien hawn.

Il-ħsieb tad-Dipartiment kien għaldaqshekk kif għandu jagħmel biex jikkorrieġi d-difetti li kien hemm fil-produzzjoni, biex l-istaġun ta' wara l-poplu jsib iżjed ikel. Biex jinkoraġġixxi lill-bdiewa ħalli jikkultivaw f'ċertu żmien kemm kien jinħtieġ minn ċerti prodotti, id-Dipartiment għamel kuntratti dwar xi wċuħ. Dawn il-kuntratti saru fi żmien meta ħadd ma kien, u ħadd ma seta', joħlom illi meta dawk il-prodotti jaslu għall-ikel, l-Alleati jkunu qed jiġġieldu qrib Ruma!!

Is-suċċessi ta' l-Alleati kienu kbar; is-suldati u nies oħra tas-servizz li kien hawn f'Malta u Għawdex telqu biex jiġġieldu f'art oħra. Il-prodotti tar-raba' ma tistax twaqqafhom f'nosf trieq. Biex ikollok prodotti trid taħseb staġun qabel. Intant, xi wħud mill-prodotti waslu fis-suq meta biċċa minnies li kellhom jikluhom ma kinux hawn iżjed. Kieku kienu għadhom hawn, kieku l-poplu kollu kien iċapċap lid-Dipartiment tal-Biedja talli ipprovda ikel iżjed għall-poplu. B'dankollu, kuntratti huma kuntratti, u d-Dipartiment tal-Biedja kellu jwettaq il-kuntratti li kellu, fil-waqt li r-razzjon kważi ta' kollox żdied, u lill-poplu kien qiegħed jingħata tliet darbiet fil-ġimgħa l-laħam b'irħis.

Dawn huma fatti, u l-Ħaqq ħadd ma jista' jħassru.

IS-SISTEMA TAR-RAZZJON TAL-ĦWEJJEĠ BIL-"POINTS"

Titilfux il-Ktieb tal-"Points" tal-Ħwejjeġ għax ma tiħdux ieħor.

IL-BIEDJA F'ĠUNJU

(Editur tal-Propaganda)

Fil-Għalqa

ISSA li ż-żara' beda jisfar ġmielu, il-bidwi jaqbillu jaħseb biex jaħsad mill-iktar fis. Id-dris għandu jsir xi ġimagħtejn jew tlieta wara li l-qamħ ikun inħasad u ntrabat f'qattiet. L-art maħsuda tibqa' qasbija fejn wieħed jista' jħalli l-merħla tirgħa sakemm jasal iż-żmien li tingħażaq u tiddemmel qabel ma tidħol ix-xitwa. Għalkemm l-art tibqa' battala mhux ta' min iħalliha timtela bil-ħaxix għax dan ikiddha u jisirqilha l-btir. Fir-raba' bħalissa xejn ma hemm x'tagħmel ħlief li tnaqqi u, wara mbagħad, tagħżaq u ddemmel għaż-żrigħ ta' l-uċuħ tal-ħarifa u tax-xitwa. Fir-raba' bagħli, wara li wieħed jaqla' l-patata tas-sajf, tajjeb jekk wieħed jiżra' l-patata tax-xitwa. B'hekk iż-żerriegħa marduma fil-ħamrija ma jiġrilha xejn hsara bis-sħana tas-sajf, mhux bħalma jiġrilha bil-farfett tas-susa meta tkun imgeddsa fil-maħżen jew f'xi għorfa.

Fil-Ġnien tal-Ħxejjex

Bħalissa bdew jiżahru l-ħjar, it-tadam u l-qara' twil tal-bikri. Ma għandekx iżżom għaż-żerriegħa ħlief l-isbaħ u l-ewwel frott ta' dawn il-prodotti. Hekk ukoll għandek tagħmel għall-brinġiel u bżar li issa jiżahru qabel l-aħħar tax-xahar. Il-bittiħ u dulliegħ għandek tagħtihom il-kubrit biex tilqagħhom mill-mell. Issa li l-patata nqalgħet aħjar wieħed iħalli l-ħamrija tistrieħ ma' tul is-sajf. Il-patata għandha tinħażen f'post niexef li jkun iddaħħnet bil-kubrit. Il-patata maħżuna għandha titgħatta bil-kanvazz jew b'saff oħxon ta' ħamrija biex ma timtessx bil-farfett tas-susa. Tajjeb jekk tagħti tisqija tajba lill-fażola ħadra u, jekk jista' jkun, tisqija ta' ilma tad-demel. Fit-temp niexef għandek issaqqi l-kaboċċi, il-ġdur, l-ispraġ u l-ħaxix tas-sajf u tal-ħarifa, kif ukoll il-basal tar-rebbiegħa. Għall-aħħar tax-xahar tista' tiżra' l-ħmiemel tal-ħass, tal-kaboċċi, pastard, ġdur, brokkli u kaboċċi taz-zokk, li nistennewhom jagħtu l-prodott tagħhom fil-ħarifa u fix-xitwa. Il-ġidra tista' tħalliha tixraf sewwa fil-ħmiemel biex malli tħawwilha ma ddumx ma ddawwar.

Fil-Ġnien tas-Siġar tal-Frott

Malli tara l-weraq beda jinbaram xi ftit, ibda saqqi l-laring u siġar oħra ta' l-agrumi. Għandek issaqqi kull ġimagħtejn jew tliet ġimgħat, skond il-għamla tal-ħamrija. L-ewwel darba ta' min isaqqi ħafif bi ftit ilma biex is-siġra, li tkun ħadha l-għatx, ma tmurx tobżoq u twaqqa' ż-żigromb malli tħoss l-ilma; wara, imbagħad, tista' ssaqqi bix-xaba'. Jagħmel sewwa min isaqqi wkoll is-siġar tal-frott irqiq, biex igħin lis-siġra tħaxxen il-frott u jissokta jikber ir-raħs. It-tisqija m'għandekx twaqqafha għal kollox, għax inkella ma' l-ewwel xita s-siġra tiżhar, l-iktar is-siġar tal-lanġas u tat-tuffieħ, u titlef il-prodott għas-sena li ġejja. Għall-aħħar ta' dan ix-xahar il-għeneb jibda jonfoħ u għall-aħħar tad-diehel isajjar. Dawk is-siġar tat-tin li għandhom bżonn ta' dakra, tista' ddakkarhom mill-aħħar ta' dan ix-xahar.

Wieħed jaħseb biex idendel mas-siġra n-nases (fliexken) għad-dubbiena tal-frott irqiq u f'kull flixkun jitfa' taħlita ta' mgħarfa *Clensel* f'kull tazza ilma. Id-dubbiena, malli dduq minn din it-taħlita, dlonk għandha tmut. Dawn il-flieixken jistgħu jintużaw ukoll għad-dubbiena tal-laring minn Awissu 'l quddiem.

Il-bergħud iswed tal-laring u l-bergħud aħdar tal-ħawħ, nuċiprisk u frott irqiq ieħor jista' jinqered billi wieħed ibixx bil-*Clensel*.

PRODUZZJONI TA' ŻRIERAGĦ F'MALTA

(*Minn Korrispondent*)

WAQT id-diskussjonijiet fil-Kunsill fuq ix-xogħol tad-Dipartiment tal-Biedja fil-20 ta' April, wieħed mill-membri tal-Kunsill qal illi l-koltivazzjoni taż-żrieragħ u tal-fjuri ma kenitx meħtieġa għall-ħidma u bżonnijiet tal-gwerra u ntqal ukoll illi l-proġett ta' l-industrja tal-koltivazzjoni taż-żrieragħ jista' jfixkel il-kummerċ ta' l-esportazzjoni tal-patata. Billi, ngħiduha kif inhi, hawn Malta, dak li jkun xejn ma jaf fuq l-industrja hekk importanti mad-dinja tal-produzzjoni taż-żrieragħ, ikun ta' fejda u ta' interess kieku wieħed jifli dawn l-osservazzjonijiet li saru u jixħet xi ftit dawl fuq ħaġa li s'issa qatt ma kien hemm xejn ippubblikat fuqha.

Barra minn dawk li huma fin-negozju tagħha, ftit huma dawk in-nies li jafu xi ftit fuq l-industrja taż-żrieragħ, għar-raġuni illi l-koltivazzjoni taż-żrieragħ hija biċċa xogħol ta' sengħa kbira, li fiha ma' tul l-aħħar mija u ħamsin sena, min indaħal għal din il-biċċa xogħol ġabar bosta tagħlim li ħadd ma kien jaf bih qabel, u fost dan mhux ftit "sigrieti ta' din is-sengħa" u n-nies li qiegħda f'dan il-kummerċ ħabirket u qagħdet dejjem b'seba' għajnejn biex l-affarijiet ta' din l-industrja żżommhom għaliha. Għal din ir-raġuni mhix ħaġa tal-għaġeb illi, għall-ewwel, kull suġġeriment li jsir illi Malta tista' tindaħal għas-swieq taż-żrieragħ tad-dinja, għandu wieħed jilqgħu bid-dubju, jew li dawk li jikkritikaw, billi m'għandhom ebda ħjiel ta' dan in-negozju, ma jista' jkollhom ebda fehma tajba tal-proposta tal-produzzjoni taż-żrieragħ jew ikemmxu xufftejhom u jilqgħu din il-proposta b'nofs ħajra.

L-ewwel ħaġa jaħtieġ insemmu fil-qosor kif jaħdem in-negozju tal-koltivazzjoni taż-żrieragħ fl-Ewropa. Qabel il-gwerra l-Ewropa kienet iktarx tipprovdi l-akbar ħażna ta' żrieragħ għall-bżonnijiet kollha tad-dinja—il-bqija kienet tiġi mill-Amerika, mill-Ġappun u minn New Zealand. L-aqwa u l-eqdem postijiet tal-koltivazzjonijiet taż-żrieragħ kienu fil-Germanja madwar Eifurt u Quidlinberg, fl-Olanda madwar Enkhuizen, fil-Punent ta' Franza madwar Nantes u Angers, fil-Wied ta' Rhone madwar St. Remy de Provence, Nemes u Arles, fl-Italja madwar Scafato, Salerno, kif ukoll f'Apulia u f'Toscana u f'dawn l-aħħar snin fir-Rumanija, fl-Ungerija u fil-Kżekoslovakja kienu qed jibdew jikkultivaw iż-żrieragħ għall-esportazzjoni. Issa d-djar qodma taż-żrieragħ ta' l-Ingilterra kienu jikkultivaw biċċa miż-żrieragħ tagħhom għall-pajjiż u ġiebu mbagħad minn barra kwantitajiet ta' żrieragħ li jqumu mijiet ta' eluf ta' liri kull sena, sew għall-użu ta' l-Ingilterra kemm sabiex jerġgħu jsifruhom mal-pajjiżi tad-dinja kollha. Huma kienu jġibu minn barra l-għaliex il-kondizzjonijiet tal-klima tal-pajjiż mhumiex biżżejjed ta' min jorbot fuqhom li jipproduċu prodott ta' żerriegħa kull sena. Jekk għandha mnejn tagħmel xita f'Lulju, f'Awissu jew f'Settembru, meta ż-żerriegħa tkun qiegħda ssir, il-prodott jista' jfalli.

Għal din ir-raġuni dawk id-djar li jimpurtaw bl-ingrossa kienu jżommu bċejjeċ ta' artijiet apposta għall-provi tal-koltivazzjoni taż-żerriegħa fejn kienu jiżirgħu għelieqi żgħar biss biż-żrieragħ speċjali illi huma kienu jikkultivaw bl-akbar reqqa biex minnhom jieħdu kemm jista' jkun l-aħjar kwalitajiet billi minnhom ineħħu dawk ix-xtieli li b'xi mod ma kinux tajbin — ngħidu aħna — jekk jaraw fost ix-xtieli xi pitravi li jkunu sofor, jew żgħar, basal li juri li qed jitbagħal, ġdur li jkun abjad fil-waqt li jmissu jkun aħmar — f'kelma waħda kull xitla li ma tkunx skond il-kwalità tajba tagħha jew li ma ġġibx ruħha sewwa — dawn kollha jitneħħew. Wara mbagħad, iż-żerriegħa li tinġabar minn din ix-xitla "tal-vera razza", tinbagħat lid-Ditti kontratturi fil-pajjiżi ta' l-Ewropa fejn issir il-koltivazzjoi taż-żrieragħ, li mill-banda l-oħra, jiftiehmu mbagħad mal-bdiewa tal-pajjiż biex jikkultivaw iż-żrieragħ bi kwantitajiet kbar u dawn imbagħad jerġgħu jibagħtu lid-Ditti Ingliżi ż-żrieragħ li jittieħdu mill-prodotti. Il-kuntratturi taż-żrieragħ fl-Ewropa huma, ma għandna xi ngħidu xejn, nies li jifhmu fil-partita, jafu sewwa t-tlieta jew erbat elef xorta differenti ta' fjuri u ħaxix li hemm fil-katalogi Ingliżi taż-żrieragħ. Huma jieħdu r-responsabbiltà tal-prodott, u fil-formula tal-kuntratt huma jikkurdaw li għandhom jieħdu ħsieb sewwa tal-koltivazzjoni taż-żrieragħ mill-aħjar li jistgħu, u li huma għandhom isaffu x-xtieli li jkunu batuti; ħaġa li, ma għandna xi ngħidu xejn, ma tistax issir qabel ma x-xteli jkunu laħqu sewwa. Naturalment maż-żmien dawk li fil-kuntinent jikkultivaw iż-żrieragħ jnisslu huma stess ħafna varjetajjiet u razez sbieħ, u spiss id-Djar Ingliżi jġibu direttament minn dawn il-pajjiżi bla ma joqogħdu jieħdu l-intrigu li jibagħtu "ż-żrieragħ tar-razza" tal-pjanta sabiex il-bdiewa li jikkuntrattaw jerġgħu jnisslu minn din iż-żerriegħa.

(*Jissokta*)

KO-OPERATTIVI TAL-BDIEWA F'MALTA

(*George Grech, U.D.B. Għawdex*)

SMAJT li xi bdiewa donnhom iridu jiddiefnu bil-Ko-operattivi li jrid iwaqqaf il-Gvern hawn Malta, u ma stagħgibt xejn, għax dan id-daħk mill-bdiewa, u ngħiduha kif inhi, minn nies oħra wkoll, smajtu 28 sena ilu fi Queensland meta l-Gvern ta' dak il-pajjiż silef somom kbar ta' flus lill-bdiewa li jikkultivaw iz-zokkor f'North Queensland. Hu bnielhom fabbriki moderni taz-zokkor u l-lum dawn l-istess bdiewa li tant daħku bil-għemil tal-Gvern ta' dak iż-żmien (T. J. Ryan kien Prim Ministru) il-lum jinsabu sidien ta' fabbriki l-iżjed moderni li jaħdmu 12,000 tunnillata zokkor fil-ġimgħa.

Tliet fabbriki minn dawn, jiġifieri ta' Babinda, ta' South Johnson u ta' Tully, li qamu iżjed minn nofs miljun lira kull waħda lill-Gvern ta' Queensland, il-lum ġew imħallsin mill-istess bdiewa mill-qligħ li sar mill-istess fabbriki, u l-Gvern ġabar flusu bl-imgħax b'kollox u l-bdiewa jinsabu sidien tagħhom.

Dawn il-fabbriki jbigħu lill-bdiewa demel artifiċjali, għiex u jservuhom ukoll f'dak kollu li jkollhom bżonn. Insibu li meta bidwi jkollu bżonn jiddefendi ruħu f'kawża fil-qorti jew ikollu xi kwistjoni fuq xi ħlas mal-ħaddiema inkella jrid jimla xi formola ta' l-"Income Tax", il-Ko-operativa tal-fabbrika tagħmillu dan ix-xogħol bla ħlas.

Il-Ko-operattivi fi Queensland ma jinsabux biss fl-industrja taz-zokkor imma usibu *Butter Factories* (fabbriki tal-butir), Saw Mills (fejn jisserraw l-injam) u industrji oħra mmexxijin minn Ko-operattivi.

Meta l-Gvern ta' Queensland beda dawn il-Ko-operattivi sab opposizzjoni li tbażża'. Xi gazzetti xewxu lill-poplu billi qalu li dan ma kienx ħaġ'oħra ħlief komuniżmu, iżda kollox safa b'wiċċ il-ġid, u l-lum insibu li l-bdiewa għaddew wisq 'il quddiem taħt dawn il-Ko-operattivi. Insibu wkoll li dawk il-fabbriki immexxijin minn kumpanniji privati jħallsu prezzijiet agħar minn dawk il-fabbriki immexxijin minn kumpanniji taħt is-sistema ko-operattiva.

Issa xi ħadd igħidilna li dan kollu jista' jkun fi Queensland imma mhux f'Malta. Aħna nirrispondu illi ko-operattivi jistgħu jagħmlu l-istess ġid lill-bdiewa Maltin ġewwa Malta bħalma l-istess ko-operattivi għamlu ġid lill-bdiewa Maltin fi Queensland.

Dawk il-bdiewa kollha Maltin li kienu f'North Queensland jistgħu jixhdu għat-tliet fabbriki taz-zokkor hawn imsemmija, u forsi hemm ukoll min jiftakar fl-opposizzjoni li kellu l-Gvern ta' Queensland mhux biss mill-bdiewa iżda wkoll minn nies tax-xogħol. Imma l-Gvern lil dawn dlonk saddilhom ħalqhom billi ġagħlhom jifthu Ko-operattivi tal-ħaddiema.

Insibu għaldaqshekk stabbilimenti kbar fi Queensland kif ukoll fi New South Wales taħt sistema Ko-operattiva immexxijin minn nies tax-xogħol stess taħt sistema ta' Shares (Ishma).

IL-GĦAŻLA TA' TIĠIEĠ TAJBA

(C. Zammit Marmarà, M.B.E.)

GĦALKEMM kull min irabbi t-tiġieġ, sew jekk bidwi kemm jekk dilettant, iħobb li jkollu tiġieġ sbieħ, madankollu ma nistgħux ingħidu li l-interessi tat-tnejn jaqblu. Il-bidwi jħares l-ewwel lejn il-għadd tal-bajd—fi ftit kliem il-qligħ li t-tiġieġ jagħtuh; fil-waqt li d-dilettant l-ewwel ma jfittex hu li jkollu razza safja. Ikun x'ikun il-kas, dawk li jżommu tiġieġ bħala negozju għandhom dejjem jagħmlu dak li jinħtieġ b'mod li jġagħlu t-tiġieġ iżommu lilhom u mhux huma jżommu t-tiġieġ!

L-ewwel biċċa xogħol meħtieġa hi dik li wieħed jagħraf jagħżel it-tiġieġ minn meta jkunu għadhom flieles. Jeħtieġ li hu jagħraf iwarrab it-tiġieġ li jaf li meta jikbru ma jkunux jiswewlu.

Id-dilettant iwarrab dawk it-tiġieġ li jkunu immankati sew fil-għamla ta' ġisimhom kemm ukoll f'lewnhom. Min irabbi tiġieġ għal bajd jiskarta dawk it-tiġieġ li jidhru li meta jikbru ma jkunux bajjadin. Ma għandniex xi ngħidu, kemm il-wieħed u kemm l-ieħor għandhom iwarrbu dawk il-flieles li jidhru morda jew li jkollhom xi difett ikrah, bħat-tagħwiġ tas-saqajn.

Din il-għażla ta' flieles kmieni hi meħtieġa għal ħafna raġunijiet.

L-ewwelnett inti tkun qed tiskansa ħafna mard, għaliex meta twarrab flieles xiplin inti tkun qed tneħħi dawk li jistgħu jimirdu l-iżjed, u allura tkun qed tneħħi dik il-ħaġa li fuqha jista' jibda l-ewwel mard, u li tiswa biex ukoll ixxerred dan il-mard fuq tjur b'saħħithom.

It-tieninett inti tkun qed tnaqqas in-nefqa ta' l-ikel u tiffranka ż-żmien li jinħtieġ biex iddur bihom, għaliex tkun qed twarrab dawk il-flieles kollha li meta jikbru ma jirrendux.

L-ewwel għażla tal-flieles għandha ssir meta jkollhom minn 5 sa 8 ġimgħat.

Hawnhekk l-iżjed ħaġa li wieħed għandu jfittex hi s-saħħa. Dawk il-flieles li kienu morda u fiequ, iżda li baqgħu bħal mismutin, ma jistgħu qatt jikbru f'tiġieġ tajba. F'din l-ewwel għażla wieħed għandu joqgħod attent biex jiskarta wkoll dawk il-flieles kollha li jkollhom ġwinħajhom jew imqar ġewnaħ wieħed mitluq.

Sinjal ta' saħħa huma: għajnejn ċari, indaf u nixfin; rix biżżejjed u nadif, u aptit tajjeb.

Ifli sewwa d-drawwa ta' dawn il-flieles; jekk tara xi wieħed ħaxxu, iħobb jitgezzez, iħobb is-sħana jew li ma kibirx daqs l-oħrajn, warrbu.

Flieles bħal dawn jistgħu jikbru u, jekk ikunu tiġieġ ibidu wkoll; iżda huma qatt ma jfendu—qatt ma jistgħu jkunu bajjadin sewwa. Mela warrabhom kmieni. Trabbihomx għalxejn.

Ħares imbagħad lejn rixhom. Jekk il-fellus għandu rix ftit għaż-żmien tiegħu, jew jekk għandu rix ta' l-ewwel tlugħ li hu rqiq wisq, anqas milli għandhom oħrajn ta' l-istess tfaqqis, jekk għandu xi bnadi li fihom rix ma telax, u jekk itella' rix wisq bil-mod meta nqabbluh ma' oħrajn ta' l-istess żmien tiegħu, allura ma hemm l-ebda dubju li dan il-fellus qatt ma jkun ifendi—skartah.

Issa osserva saqajn il-fellus. Jekk dawn huma xipli, irqaq wisq, li bilkemm jifilħuh, jekk għadmu hu rqiq iżżejjed bil-qafas ta' għadmu rqiq irqiq u merħi, allura dan il-fellus għandek tiskartah.

Jekk il-fellus ma jkollu l-ebda wieħed minn dawn il-mankamenti li semmejna, imma ma jiġix il quddiem daqs oħrajn, allura 'l dan ukoll għandna niskartawh. Dan il-fellus jista' jikber u jsir tiġieġa, u din tbid ukoll, iżda hi tkun tbid bajd żgħir li ma jkunx ħaġa, timrad malajr u tkun dejjem ta' periklu li xxerred il-mard fuq tiġieġ oħra.

Issa wasalna biex neżaminaw ir-ras. Ras ta' fellus ħażin tkun tawwalija u dejqa ż-żejjed, l-għajn żgħira u ovali, l-imnieħer miżdud, l-ilsien aħrax u jiebes fil-ponta tiegħu, u l-munqar ma jingħalaqx sewwa. Fellus b'ras bħal din għandu jiġi minnufiħ skartat.

Dwar difetti oħra hemm min iħobb jiskarta flieles li għandhom mankamenti oħra, bħal difrejn mgħawġa, saqajn mgħawġa u xi għajn għamja. M'għandna xi ngħidu xejn, ħadd ma jieħu pjaċir jara tajr bħal dawn jiġru ma' l-oħrajn. Iżda dawn il-mankamenti ma jagħmlu l-ebda difett fil-għadd ta' bajd li t-tiġieġa tkun tista' tagħmel.

It-tieni għażla għandha ssir meta t-tajra jkollha minn 4 sa 5 xhur.

Aqbad it-tiġieġa bil-grazzja u bil-mod, u żommha taħt għabtek li tkun tista' taraha sewwa. B'rasha taħt għabtek u denbha l-barra, tista' tpoġġi idejk bejn saqajha biex tgħin xi ftit il-pis ta' ġisimha; bis-swaba' tista' żżommilha saqajha jekk tibda titħabat f'idejk. F'din il-maniera inti tista' tara sewwa ġisem it-tajra, għadamha, saqajha, rixha, eċċ. Biex taralha rasha żommha bl-istess mod, imma rasha l-barra flok il-ġewwa.

Meta teżamina t-tiġieġa, daharha minn spalla għal spalla għandu jkun wiesa' u tulu għandu jkun ta' daqs tajjeb li jħalli biż-żejjed wisa' għall-organi tal-bajd.

Ir-rix tat-tajra li għad ma fetħetx tbid għandu jkun qasir u fin qisu ħarir u *mhux* folt iżżejjed. Ir-rix jiffoltja u jagħlaq wara xi erbatax-il-jum li t-tiġieġa tkun fetħet tbid.

Il-għadam tal-"Pelvi" għandhom ikunu xi tlitt iswaba' bogħod minn xulxin f'tiġieġa bajjadija; jistgħu jkunu ftit anqas imma m'għandhom qatt ikunu anqas minn żewġt iswaba'. (Il-pelvi huma dawk iż-żewġ għadmiet waħda kull naħa bejn taħt denb it-tiġieġa). F'tiġieġa mhix bajjadija, dawn l-għadmiet ikunu magħluqa ma' xulxin. Ma għandniex xi ngħidu, biex tiġieġa tbid, il-bajda trid ta' bilfors tgħaddi minn bejn dawn iż-żewġ għadmiet. Wieħed jista' jipprova jqiegħed tlitt iswaba' bejn dawn l-għadmiet. Tiġieġa mhix bajjadija jkollha dan il-wisa' wisq idjeq, ngħidu aħna saba' u nofs, l-iżjed żewġt iswaba'. Tajra bajjadija jkollha dawn minn żewġt iswaba' u nofs sa erbat iswaba' wisa'.

ID-DUD TAL-ĦARIR

(C. Zammit Marmarà, M.B.E.)

IT-TORBIJA tad-dud tal-ħarir hi ħaġa ta' min jinkoraġġiha. Din l-idustrja kienet bdiet tajjeb ġewwa Għawdex, u f'Malta kien hawn bosta dilettanti tiegħu. Dnub li din il-ħaġa ma komplewx jagħmlulha l-qalb.

Din l-industrja kienet bdiet tgħaddi 'l quddiem ġmielha, iżjed minn mitt sena ilu. Infatti kien hemm għadd kbir minn dan id-dud qiegħed jitrabba fl-inħawi tal-Buskett. Ġara li fl-1837 għadd kbir minn dan id-dud missitu xi marda misterjuża, (iktarx kien kaġun tat-temp li f'dik is-sena kien mill-agħar u xejn ma seta' jiġi 'l quddiem) u bosta minnu miet. B'hekk ħafna dilettanti qatgħu qalbhom u minn dak iż-żmien baqa' jonqos sakemm ġie fix-xejn.

Kull min ra l-ħarir li jagħmel dan id-dud f'artna, kulħadd faħħru għall-kwalità tiegħu.

Hi ħaġa magħrufa illi d-dud tal-ħarir jgħix mill-weraq taċ-ċawsri. Is-siġra taċ-ċawsri tikber mingħajr tbatija fil-gżejjer tagħna. Għat-torbija tad-dud tal-ħarir l-aħjar siġra taċ-ċawsri hi dik tal-Filippini (Ċawsri ta' Manilla), għaliex tilbes qabel iċ-ċawsri l-ieħor, iżda din ma hix siġra tal-frott. F'artna, id-dud tal-ħarir ifaqqas qabel ma tilbes is-siġra taċ-ċawsri, iżda jien kont inżommu tajjeb—bħalma l-istess kienu jżommuh bosta dilettanti oħra—fuq il-weraq tal-ħass twil, sakemm wieħed ikun jista' jikseb il-weraq taċ-ċawsri.

Il-mara tad-dar tista' faċilment tieħu ħsieb dan id-dud, u ma tintilifx warajh iżjed minn xahrejn (għal *ftit* ħin kuljum) u frattant il-qligħ li tista' tħalli din l-industrja ma hux ċkejken.

Dan l-aħħar id-Dipartiment tal-Biedja ġieb minn barra ftit bajd ta' dan id-dud, u n-nies interessaw ruħhom bilbosta jarawh fil-Wirja ta' Sant'Anton. Nittamaw li dan id-dud jerġa' jibda jitrabba fil-Gżejjer tagħna u li t-trobbija tiegħu isseħħ.

WAQT IL-MISTRIEĦ

MUŻIĊISTA.—X'hemm Karm? Int bqajt dejjem moħħok firraba'. Issa li kieku kont taf iddoqq bħali, x'kont tagħmel?

KARMNU.—Kont insib Surmast tajjeb u nieħu ftit lezzjonijiet suret in-nies.

FUQ IZ-ZUNTIER

PEPPI U TONI

(C. Zammit Marmarà, M.B.E.)

PEPPI.—Ara Toni! X'minnek, kemm ili niġi ħawn għalxejn?

TONI.—Għamilt x'erbat ijiem inqas nies ma ridt nara bin-nervi li kelli.

PEPPI.—U mela xi ġralek?

TONI.—Ma tafx li l-għarusa tiegħi Anni ħassret l-għerusija?

PEPPI.—Smajt xi ħaġa; imma għaliex ma għidtilhiex li inti kellek ziju li għandu ħafna ġid u li inti għad tirtu.

TONI.—Dak hu l-iżball li għamilt, Pepp, li mort għidtilha hekk, għax b'hekk ħassret.

PEPPI.—Ħassret għaliex?

TONI.—Għax malli għidtilha li l-barba għandu ħafna flus, telqet lili u żżewġet lilu malajr.

PEPPI.—Tajba din ukoll!!! Jien minn Ġerit tiegħi ma għandix x'ingorr għax s'issa għad ma telqitnix.

TONI.—Insomma, xi tgħidli, Pepp?

PEPPI.—Ridt nistaqsik dwar il-budebbus. Qrajt f'"Il-Bidwi" li skond il-liġi għandu jinħaraq. Dan kif tista' taħarqu, huwa ħaġa tħaddar tinħaraq?

TONI.—Inti meta tgħid ħraqt sebgħajk jiġifieri li jkun qabad fjamma? Hekk u xejn inqas meta wieħed jgħid "aħraq il-budebbus". Jiġifieri għandek tagħmel ħuġġieġa żgħira, skond il-kwantità li jkollok, u tixħtu ġewwa n-nar. **L-iskop hu biex dan imut, għax inkella jibqa' jarda' minnu nnifsu u jlaħħaq iż-żerriegħa daqs kieku ma qlajtux.**

PEPPI.—Din fhimtha, Ton. Issa nixtieq naf minn għandek x'għandi nagħmel biex neħles mill-pucpiec fuq it-tiġieġ—dak li xi whud jgħidulu wkoll ħurrieq—ma tafx, dak id-dud irqiq tat-tiġieġ!

TONI.—Iva, fhimtek. L-aħjar għal dak id-dud hu t-trab tal-piretru, dak li jużaw ukoll għall-briegħed. It-trab *Keetings* li jinbiegħ għand l-ispiżjari hu tajjeb wisq. Biex tiddiżinfetta l-gallinar għandek tiżbogħ ix-xquq u l-irkejjen bil-*kreosotu* u pitrolju—nofs minn kull wieħed, imħalltin flimkien.

PEPPI.—Tajjeb wisq, Ton. Grazzi ħafna. Nixtieqlek għarusa mill-aħjar.

TONI.—Saħħa, Pepp!

KORRISPONDENZA

ĠIEĦ LID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Għawdex, Xagħra.
25, Shaft Street.
Id-19 ta' Mejju, 1944.

Sur Editur,

Talbuni bosta bdiewa sabiex jiena niktiblek kelmtejn u fihom nuri l-għożża li l-bdiewa għandhom lejn id-Dipartiment tal-Biedja. Id-Dipartiment dejjem għamel mill-aħjar sabiex iġib il-bidwi tagħna 'l quddiem u għamel kemm felaħ sabiex bit-tagħlim il-bidwi jkun jista' jirranġa l-kondizzjoni tiegħu u b'hekk ikun jista' jara sold fil-but u jgħin il-familja tiegħu kif kien xieraq.

Il-progress li għamel id-Dipartiment sew fil prodotti tal-pajjiż kemm fit-torbija ta' l-annimali jistħoqqlu tifħir minn kull persuna intelliġenti!

Id-Dipartiment għamel fuq kollox l-isbaħ ħaġa wkoll, li neħħa, skond l-opinjoni tiegħi, 80 fil-mija mill-preġudizzji li kellhom ħafna bdiewa illetterati!

Fl-aħħarnett, Sur Editur, nixtieq nirringrazzja lilek ukoll f'isem mijiet ta' bdiewa Għawdxin għal kull ma għamilt int b'mezz ta' "Il-Bidwi" ta' dari u "Il-Bidwi" tal-lum b'mezz tal-*Għaqda Nazzjonali tal-Bdiewa ta' Malta u Għawdex*. Inti dejjem imxejt ta' bniedem onest, u *ħdimt ħafna bi preġudizzju ta' saħħtek* biex tara li kull bidwi jkun jista' jgħix ta' veru bniedem!

Bil-qima kollha, tiegħek,
TONY SCOTT,
President Onorarju,
Għaqda Nazzjonali tal-Bdiewa
(Fergħa ta' Għawdex).

AVVIŻI

BTABAT SAANIN GHAR-RAZZA. — Id-Dipartiment tal-Biedja għandu l-pjaċir iħabbar illi l-Btabat Saanen Ingliżi miġjubin dan l-aħħar minn barra jkunu qegħdin għas-servizz ta' dawk li jkunu jridu jgħammru l-mogħoż tagħhom minnhom f'dawn il-postijiet: Post tal-Gvern għat-Torbija tal-Bhejjem (Remissi ta' Moore), Trieq tat-Tiġrija, il-Marsa; Post tal-Fniek tar-Razza, Gonna Luqa Briffa, iż-Żejtun; Post tal-Fniek tar-Razza, 3 Trieq Birkirkara, San Ġiljan.

Dawn il-btabat ma jistgħux iservu ħlief għal ċertu numru ta' tagħmir. Ma hemm ebda ħlas għal dan it-tagħmir.

HEMM BŻONN TA' MEKKANIĊI TAL-BIEDJA. — Fil-Qasam tal-Gvern, il-Għammieri, hemm bżonn ta' numru ta' nies mekkaniċi li jafu jaħdmu bil-moħriet Fordson tal-mutur u li huma mħarrġin f'makkinarju biċ-ċineg. Ikun ta' vantaġġ jekk min japplika għal dan ix-xogħol ikun imħarreġ fil-makni tad-dris. Irrikorru l-ewwelnett għand l-Aġent Suprintendent tal-Għemmieri, il-Marsa.

BEJGH TA' SUF. — Ngħarrfu li sa nhar it-Tlieta, il-20 ta' Ġunju, 1944, l-Uffiċċju tal-Biedja, l-Għammieri, il-Marsa, jirċievi offerti għax-xiri ta' 108½ rtal (pis nett) ta' suf mhux maħsul ta' ngħaġ tar-razza East Friesian (Ġermaniża) u ta' razza pastarda.

Min irid jista' jara dan is-suf fil-Qasam tal-Gvern, il-Għammieri, fil-ġranet tax-xogħol bejn it-8 ta' filgħodu u l-5 ta' wara nofs in-nhar.

L-Aġent Direttur tal-Biedja jżomm id-dritt li jirrofta kull offerta jew l-offerti kollha li jirċievi. Is-suf għandu jinġabar fi żmien ġimgħa mid-data li fiha dak li jkun ikollu avviż li ħa l-offerta u jekk ma jieħu l-offerta ma jiġborx is-suf sa żmien ġimgħa huwa jista' jeħel il-piena ta' ħames liri (£5). Ħlas mal-kunsinna.

TORBIJA TA' DUD TAL-HARIR. — Fl-imgħoddi kienu saru ħafna provi biex titwaqqaf industrija tal-ħarir għall-kummerċ hawn Malta u kien hemm xi nies li kienu ittantaw din il biċċa xogħol ta' trobbija tad-dud tal-ħarir, sena wara l-oħra, bħala namur. L-istaġun li għaddiet, id-Dipartiment tal-Biedja sab illi l-industrija tad-dudu tal-ħarir kienet trawmet sewwa f'Ċipru. Fir-rebbiegħa ta' dis-sena d-Dipartiment tal-Biedja kiseb xi ftit bajd tad-dudu tal-ħarir minn Ċipru biex bih jagħmel xi sperimenti. Il-bajd faqqas u d-dud miexi 'l quddiem fuq it-tmigħ tal-werqa torja taċ-ċawsri. Billi f'xi bnadijiet tal-Gżira hemm kwantitajiet kbar tas-siġar taċ-ċawsri, industrja ċkejkna tat-torbija tad-dud ta'-ħarir hawnhekk tkun ħaġa li tista' dlonk issir. Barra milli wieħed juża l-fosdoq fgat tad-dud għall-ħarir, wieħed jista' juża wkoll id-dudu għall-manifattura tal-kordi ta' l-imsaren għas-sajd u ħajt ta' l-operazzjonijiet. Dawk in-nies li jinteressaw ruħhom f'dil-ħaġa naħsbu li diġa' raw dan id-dud tal-ħarir f'tilar apposta fil-Wirja tal-Ħaxix, Tjur u Fniek li saret fil-Gonna ta' Sant Anton is-Sibt is-6 u l-Ħadd 7 tax-xahar li għadda.

L-IMNARJA

WIRJA TAL-PRODOTTI TAL-BIEDJA

Għandna l-pjaċir ngħarrfu lill-Bdiewa illi dis-sena il-Wirja tal-Biedja sa ssir il-BUSKETT lejlet u nhar l-Imnarja bħas-soltu.

Barra mill-esibizzjonijiet tas-soltu sa jkun hemm Taqsima tad-Dud tal-Ħarir. Ix-Xirka Agrarja (*Agrarian Society*) tilqa' bi pjaċir rigali ta' Tazzi għall-premijiet.

Is-Sur E. G. Ebejer Slythe, F.R.H.S., F.C.S., C.D.D., A.M.I.E.T., wieħed mill-membri tas-Sotto-Kumitat, ġie inkarikat biex jirċievi t-tazzi.

R. FRENDO RANDON,
Segretarju Onorarju "Agrarian Society".